

Primož Žontar

OBJAVLJANJE ZAKONOV IN DRUGIH SPLOŠNIH PREDPISOV, VELJAVNIH NA SLOVENSKEM OZEMLJU, OD SREDE 18. STOLETJA DO LETA 1941

Ta razprava je dobila priznanje Pravne fakultete v Ljubljani za leto 1986.

Zakoni in drugi splošni predpisi predstavljajo enega osnovnih in zelo obsežnih pravnozgodovinskih virov. Nimamo pa še celovitejšega pregleda objav zakonov in drugih predpisov, ki so veljali na slovenskem ozemlju. V tem prispevku sledimo tem objavam v času od srede 18. stoletja do leta 1941. Pri tem si zastavljamo za starejše obdobje predvsem dve vprašanji. Prvo obsega način seznanjanja prebivalstva z zakoni in drugimi splošnimi predpisi, kar je bilo v času pravnega absolutizma sploh ena med temeljnimi nalogami državne uprave. Drugo vprašanje pa se nanaša na nastanek zbirk zakonov in drugih predpisov (državnih, poldržavnih in privatnih) v času do srede 19. stoletja, to je pred uvedbo zakonikov. Veliko število teh zbirk, ki so poleg tega izšle tudi v več izdajah, močno otežuje pregled nad objavami, s tem pa tudi njihovo uporabo. Zato smo poskušali ugotoviti osnovna načela, po katerih so se ravnali pri njihovem objavljanju. Ob obravnavi izdajanja zakonov in drugih predpisov, ki so veljali na slovenskem ozemlju pred letom 1918, se seveda postavlja tudi vprašanje uporabe slovenščine kot jezika objavljanja.

Razglašanje zakonov in drugih splošnih predpisov do srede 19. stoletja

Težnje deželnega kneza, da bi poleg privilegijev, reskriptov in resolucij izdal tudi splošne predpise, ki bi urejali določeno problematiko, so se začele pojavljati v avstrijskih deželah v začetku 16. stoletja. Medtem ko je deželni knez sprva uvajal predvsem skupno zakonodajo za posamezne skupine dežel, se je od druge polovice 16. stoletja dalje vse bolj uveljavljala zakonodaja za vsako deželo posebej.

V obdobju pravnega absolutizma, to je v času od srede 18. stoletja do marčne revolucije leta 1848, so razvili avstrijski vladarji široko zakonodajno dejavnost. Zakonodajni akti iz tega časa so mnogoštevilni. Bistvena novost te zakonodaje je v tem, da je odpravila stanovske razlike v pravnih panogah. Poleg tega so ponovno uvedli zakonodajo, ki je veljala za večje število dežel in to v mnogo širšem obsegu kot kdajkoli prej. Z izgradnjo vse večjega števila deželnoknežjih organov, ki so nastali v tedanji preobrazbi državne uprave, je bila ustvarjena tudi širša podlaga za dejansko izvajanje pravnih norm.¹

Zakonodajalec je bil v tem času samo vladar. Miselnost pravnega absolutizma je utemeljevala potrebo po zakonodaji in izključno pravico vladarja kot zakonodajalca z naslednjimi načeli: Podanikom (s tem so bili mišljeni državljani) mora biti dana možnost, da uživa pravice, ki jim pripadajo; zato pa pričakujejo od deželnega kneza varstvo in zaščito. Da bi bil dosežen ta namen, mora deželni knez natančno določiti pravice podanikov in urejati njihova ravnanja. To pa dosega z zakoni in drugimi predpisi. Iz tega naj bi sledilo, da je pripadala deželniemu knezu vrhovna oblast pri predpisovanju zakonov, pa tudi obveza podanikov, da zakone izpolnjujejo. Po tedanjih nazorih je bil zakon torej izraz volje deželnega kneza, po kateri morajo usmerjati podaniki svoja ravnanja v splošno korist države.

¹ Sergej Vilfan, *Pravna zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1971, str. 392—393.

Zakonodajno pravico je izvajal vladar praviloma na tri načine: deželni knez je npr. izdal lastnoročno pismo (Handbillet), s katerim je neposredno naročal, kaj je potrebno ukreniti na določenem področju. Druga možnost za nastanek zakona je bila dana ob obravnavi vprašanj, ki so jih predložili vladarju dvorni uradi v rešitev. Vladar je ob tem določil npr. neko osnovno ali splošno načelo. Tretja možnost pa je bila ta, da so imenovali dvorno komisijo, ki je bila navadno sestavljena iz predsednika in 4 dvornih svetnikov vrhovnega justičnega urada. Komisija se je najprej posvetovala z dvornim uradom, v čigar pristojnost je sodila zadeva, nakar je pripravila osnutek zakona. Sledile so obravnave v različnih dvornih organih, nato pa je komisija skupaj s pripombami dostavila predlog zakona oziroma splošnega predpisa vladarju v odobritev.²

Racionalizem se je začel uveljavljati tudi v zakonodajni tehniki. Že za Jožefa II. je začel prevladovati bolj jedrnat slog. Proti koncu stoletja se je uveljavila moderna zakonodajna dikcija, in v tituli vladarja so začeli opuščati nepotrebni vsebinski balast.

Zakone in druge splošne predpise so razglašali na način, ki naj bi omogočal, da bi jih vsakdo poznal. Splošen način razglašanja je bil natis zakona. Zakone in druge splošne predpise je pošiljal dvorni politični urad (dvorna pisarna, združena dvorna pisarna) v obliki patenta ali dvornega dekreta deželnim upravnim uradom. Deželni uradi so prejeli patente od dvornega političnega urada natisnjene, v potrebnem številu izvodov, ali pa le v nekaj izvodih, nakar so morali sami poskrbeti za nadaljnji natis. V primeru, da so dvorni uradi poslali deželnim uradom nek predpis v obliki dvornega dekreta, pa ga je moral deželni urad natisniti z nazivom okrožnica (Zirkulär) ali ukaz (Verordnung).³

Zakone in druge splošne predpise so tiskali v nemščini, včasih pa tudi v deželnem jeziku. Po došedanjih ugotovitvah je bil kot prvi v slovenskem prevodu objavljen cesarski patent z dne 10. marca 1754. Objavila ga je reprezentancin komora na Koroškem in je nastal v zvezi z odpravo nekaterih praznikov, ki jo je predpisal breve papeža Benedikta IV. Na Kranjskem je bil ta patent objavljen le v nemškem jeziku. Najstarejši cesarski patent na Kranjskem, ki je bil preveden v slovenščino, je bil patent z dne 6. julija 1758 in se je nanašal na zagotovitev preiskrbe vojaških invalidov in njihovih otrok. Tretji znani uradni predpis v slovenskem prevodu je bil red za čolnarje za vožnjo po Savi z dne 23. marca 1766. Tudi v naslednjih desetletjih vse do konca 18. stoletja so bili objavljeni v slovenskem jeziku le posamezni predpisi. Večji praktični pomen so pripisovali slovenskim prevodom, glede tistih predpisov, ki so urejali, razmerja med zemljiškimi gospodi in podložniki. Jezikovna politika avstrijske države se je glede objavljanja predpisov v slovenskem jeziku spremenila šele med vojnami s Francozi za časa Napoleona. Tedaj so s tem v zvezi objavili večje število predpisov in razglasov tudi v slovenskem prevodu. Po obnovitvi avstrijske oblasti v Ilirskih deželah se je število slovenskih prevodov še pomnožilo. Ugotovljenih jih je nad sto, od teh je bilo več kot 90 Vodnikovih. Nekaj slovenskih prevodov uradnih razglasov sta objavila tudi Jugoslavija v Trstu in Gradcu.⁴

Razvoj časopisov je dal možnost razglašanja zakonov in drugih splošnih predpisov v časopisih. V pošte so prihajali časopisi, ki so prinašali tudi javne objave. Šele ministrski ukaz z dne 2. aprila 1849 je izrecno navajal, da mora prenehati razglašanje zakonov in predpisov v časopisih, ko bo začel izhajati državni zakonik (Reichsgesetzblatt). Zato je upravno sodišče na Dunaju 2. januarja 1890 odločilo, da je treba šteti objavo zakona o občinah z dne 17. marca 1849 v uradnem delu časopisa Wiener Zeitung z dne 20. marca 1849 še kot ustrezno razglasitev. Tudi vsi

² Joseph Kropatschek, Oestreichs Staatsverfassung, I. Band, Wien, str. 263–266; Gernot Kocher, Zur Funktion der Gesetzgebung im 18. Jahrhundert, Das achtzehnte Jahrhundert, Mitteilungen der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des achtzehnten Jahrhunderts, I. Wien, 1983, str. 44–47.

³ Sergej Vilfan, o. d., str. 372–374.

⁴ Vlado Valenčič, Slovenščina v uradih in uradni publicistiki od srede 18. do srede 19. stoletja, Zgodovinski časopis XXXI/1977, str. 332–334.

deželni časopisi so obsegali oglasni del, t. i. uradni list (Amtsblatt), v katerem so deželne oblasti objavljale razne razglase in obvestila. V Ljubljani je imel oglasni del časopis Laibacher Zeitung, v Celovcu Klagenfurter Zeitung, v Trstu Osservatore Triestino.⁵

Razširjanje zakonov in splošnih predpisov je bila naloga političnih (upravnih) oblasti. Zakone v sodnih zadevah pa so razširjale sodne oblasti, na čelu katerih je bilo Vrhovno justično oblastvo na Dunaju. Zdi se, da je prihajalo do nejasnosti glede razširjanja norm v sodnih zadevah. Zato je določal dvorni dekret z dne 27. junija 1793, da morajo splošne norme, namreč take zakone, ukaze in tolmačenja, ki so pomembni za celotno javnost, objavljati upravne oblasti, ne pa apelacijska sodišča. To sta ponovila tudi dvorna dekreta z dne 26. septembra 1817 in z dne 16. novembra 1827. Ne glede na to, ali je take zakone, spremembe zakonov ali tolmačenja pripravil vrhovni justični urad, so jih morale objaviti upravne oblasti. Na apelacijska sodišča pa so naslavljali dvorne dekrete, ki jih je objavljala vrhovni justični urad v zadevah sodnega poslovanja, ko je šlo npr. za odpravo nepravilnosti, do katerih je prihajalo pri poslovanju sodišč, kadar so bila potrebna navodila in podobno. Apelacijska sodišča so prejete dekrete v večini primerov tudi natisnila v obliki okrožnic (dvorni dekret z dne 25. maja 1787).

Dunajski centralni upravni uradi niso imeli pravice do izdajanja splošnih predpisov. Podrejenim uradom so dajali le obvezna navodila. Enako je veljalo tudi glede deželnih upravnih uradov, ki so bili organizirani za posamezne dežele ali za več dežel skupaj. V letih 1747—1782/83 so bili organizirani kot reprezentance in ko more in nato kot deželna glavarstva predvsem za posamezne dežele, v letih 1782/83 do 1791 kot guberniji skupno za več dežel, nato do leta 1803/4 zopet za posamezne dežele (bodisi kot guberniji ali deželna glavarstva).

Posebne norme so obstajale glede razširjanja predpisov v cerkvenih zadevah (in publico ecclesiasticis). V teh primerih so bili dolžni sodelovati konsistoriji in ordinariati, kakor tudi drugi cerkveni organi. Državne oblasti so morale v zvezi z razširjanjem predpisov, ki so se nanašali na duhovščino, upoštevati še vrsto posebnosti (dvorni dekreti z dne 25. oktobra 1871, 14. januarja 1782, 28. januarja 1782 in 4. januarja 1783, 31. maja 1782, 18. junija 1782, 16. avgusta 1785, 26. maja 1786, 31. januarja in 31. marca 1787, 4. julija 1787). Poseben način objavljanja so uporabljali tudi v primerih, ko so se predpisi nanašali le na odvetnike. Na podlagi dvornih dekretov z dne 29. novembra 1792 in 23. marca 1799 so morali take predpise dostavljati dekanu pravne fakultete ali seniorju odvetnikov.

Seznanjanje prebivalstva z zakoni in drugimi splošnimi predpisi do srede 19. stoletja

Stopnja izobrazbe in sploh pismenosti je bila v drugi polovici 18. stoletja še tako nizka, da sam natis cesarskih patentov in drugih predpisov ni zadoščal, da bi bilo prebivalstvo z njimi seznanjeno. Če naj bi se zakoni in drugi predpisi dejansko izvajali in tako dosegli svoj namen, bi morale njihovo vsebino poznati vse prebivalstvo. Zato so izdali — zlasti v času vlade Jožefa II. (1780—1790) — vrsto predpisov, ki so določali, kako je potrebno z zakoni in drugimi predpisi seznanjati prebivalstvo.

Dvorni dekret z dne 26. avgusta 1782 je določal, da ostaja predpisani način seznanjanja prebivalstva z novimi deželnoknežjimi zakoni v cerkvah s prižnic še nadalje v veljavi. Župniki so morali sporočati župljanom ne le cerkvena oznanila, marveč tudi nove predpise, ki jih jim je pošiljal okrožni urad. To so bili predvsem predpisi, ki so zadevali celotno prebivalstvo. Dvorni dekret z dne 28. septembra

⁵ Ernst Mayrhofer's Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern, I. Band, Wien 1896 (5. izdaja), str. 433—442.

⁶ Ernst Mayrhofer Handbuch ..., str. 433—442.

⁷ Sergej Vilfan, o. d., str. 372—374.

⁸ Ernst Mayrhofer's Handbuch ..., str. 433—442.

1782 je pojasnjeval, da morajo na omenjeni način duhovniki seznanjati prebivalstvo s predpisi tako na deželi kot v mestih, vključno v deželnih glavnih mestih. Ukaz z dne 11. decembra 1782 pa je navedene določbe dopolnjeval še s tem, da je bilo treba vsakemu predpisu dodati določilo, ali naj ga sporočijo prebivalstvu duhovniki s prižnic ali pa zadošča tiskani razglas. Prejete zakone so morali župniki vrniti okrožnemu uradu z izjavo, da so z njimi seznanili župljane.

Upravne oblasti na srednji deželni stopnji so bili okrožni uradi (kresije), ki so jih ustanovili v obravnavanih deželah leta 1748. Okrožni uradi so bili popolnoma odvisni od navodil deželnoknežjih uradov na stopnji dežele. Nižja uprava je bila v rokah zemljiških gospodov. Leta 1783 je določil vladar, da morajo pri seznanjanju prebivalstva s predpisi sodelovati organi, ki so imeli v rokah nižjo upravo. Dvorni dekret z dne 17. novembra 1783 je namreč predpisoval, da mora vsaka gosposka, to je vsako zemljiško gospostvo, razposlati prejete zakone in druge predpise svojim rihtarjem, da bodo, z njimi seznanili podložnike. Gosposke, ki niso imele sedeža v bližini svojih podložnikov, pa tudi ne lastnega uradnika na gospostvu, so morale dobiti nekoga, ki je opravljal navedeno nalogo. Ob uradnih dneh, ko so se zbirali rihtarji na sedežu gospostva, so morali zemljiški gosposde preverjati, ali rihtarji dejansko seznanjajo vaščane s prejetimi zakoni in drugimi predpisi.

Navedeni predpis je predpostavljal kolikor toliko zaokrožena zemljiška gospostva, ki bi imela po vaseh svoje organe za upravnomaniplativne naloge (dvorni dekret jih je imenoval rihtarje). V naših krajih takega sistema ni bilo mogoče uporabiti, ker so imeli po vaseh močno pomešane podložnike različna zemljiška gospostva. Zato je ugotavljala okrožnica graškega gubernija (ta je obsegal Štajersko, Koroško in Kranjsko) z dne 30. septembra 1786, da seznanjajo podložnike z novimi zakoni le na sedežih zemljiških gospostev.⁹

Prav v tem času pa so začele nastajati nove podlage nižje uprave, upravnih okrajev. Ti so se razvili pri nas neposredno iz nabornega sistema. V obsegu nabornega območja, kantona, je nastal eden ali več nabornih okrajev (Werbbezirk). Zemljiško gospostvo, ki je v takem okraju izvrševalo naloge v zvezi z novačenjem, so je imenovalo komisariat nabornega okraja (Werbbezirkskommissariat). Tako organizacijo novačenja so začeli uvajati pri nas okoli leta 1780. Komisariatom nabornih okrajev je začela nalagati država še druge upravne naloge, kakor skrb za statistiko, gradnjo cest, policijo in, 1785 tudi sodelovanje pri izdelavi zemljiškega davčnega katastra. Med temi nalogami so kot prvo navajali skrb za seznanjanje prebivalstva z zakoni in drugimi splošnimi predpisi. Komisariati nabornih okrajev so potrebovali organe za območje ene ali več vasi. Zato so naborne okraje razdelili na občine, kot organe posameznih občin, pa so postavili izmed vaščanov rihtarje in odbornike (t. i. zaprisežene). Naziv rihtar seveda ni bil v nobeni zvezi s sodstvom.¹⁰

Dvorni dekret z dne 8. junija 1785 je dopolnil dvorni dekret z dne 17. novembra 1783 v tem smislu, da so morali prebivalstvu sporočati dvorne predpise ne le gosposke (dominiji, to je zemljiška gospostva), marveč tudi komisariati nabornih okrajev. Okrožnica graškega gubernija z dne 30. septembra 1786 je vsebovala izčrpna navodila, kako morajo komisariati nabornih okrajev opravljati to nalogo. Celotni postopek seznanjanja s predpisi je bil naslednji: Sli okrožnega urada so raznesli prejete patente in ukaze, ki jih je poslal deželni urad, bližnjim komisariatom nabornih okrajev. Nato so sli teh komisariatov odnesli prejete predpise do naslednjih komisariatov nabornih okrajev itd. Celotni postopek razpošiljanja je bil določen v okrožnouradnih registrih za sle; v njih so uradniki komisariatov tudi potrjevali prejem predpisov. Razpošiljanje je moralo potekati tekoče. Zato so morali pošiljati komisariati svojega sla do naslednjih komisariatov takoj po prejemu pošiljke. Samo seznanjanje vaščanov z zakoni pa je bilo določeno takole: Ob ne-

⁹ Ernst Mayrhofer's Handbuch ..., str. 433—442.

¹⁰ Jože Zontar, Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849, Zgodovinski časopis 34/1980, str. 119—155.

deljah in praznikih so se morali zbrati rihtarji s svojimi odborniki pred glavno službo božjo na sedežu župnije. Komisar nabornega okraja jih je moral seznaniti z novimi zakoni in drugimi predpisi, ki jih je prejel od okrožnega urada. Če je bil komisar zadržan, je moral to opraviti njemu podrejeni uradnik ali pa učitelj. Rihtarji in odborniki so nato po vaseh obveščali vaščane o novih predpisih. V primerih, ko je obsegal naborni okraj več župnij, so si delo porazdelili komisar in učitelji tako, da je na sedežu največje župnije ali župnije, kamor je prihajalo največ vaščanov k službi božji, opravljal omenjeno nalogo komisar, na sedežu ostalih župnij pa so za to skrbeli učitelji.

Po smrti Jožefa II. je ostal sistem obveščanja prebivalstva z zakoni in drugimi splošnimi predpisi v bistvu nespremenjen. Dvorni dekret z dne 17. marca 1791 je načelno poudarjal, da ni obveščanje o novih zakonih in drugih splošnih predpisih naloga duhovščine, marveč svetnih gospodk. Primerna priložnost za to pa je bil čas po končani nedeljski službi božji, ko so bili vaščani zbrani, navzoč pa naj bi bil tudi župnik.

Konkretno je bilo izvajanje tega načela določeno takole: Vaščane so morali obveščati o novih predpisih rihtarji ali učitelji, in sicer v nedeljah in praznikih po končanih popoldanskih cerkvenih opravilih v občinski sobi. Enako je določal predpis tudi glede tistih mest, ki niso imela mestnega magistrata, marveč je bil na čelu mestne uprave rihtar z odborniki. Istočasno so morali zakone in druge predpise, ki so jih sporočili navzočim, razobesiti tudi na cerkvena vrata. Enako so morali ravnati tudi v podeželskih mestih, ki so imela magistrat. Tu je moral mestni sindik (tajnik) v nedeljah po končanih popoldanskih cerkvenih opravilih v mestni hiši (na rotovžu) ob navzočnosti župana obvestiti zbrane meščane o novih predpisih. V glavnih in večjih mestih je bila pismenost že na višji stopnji. Zato je predpisoval dvorni dekret z dne 11. oktobra 1791, da zadošča, če da mestni magistrat razobesiti prejete zakone in druge predpise na t.i. javna vrata, na katere so sicer razobešali javne razglase mestnega magistrata. Tako na podeželju kot v mestih duhovščina torej ni bila več udeležena pri samem obveščanju prebivalstva o novih zakonih. Vendar pa so predpisi pozivali župnika, če je bil v kraju sedež župnije, sicer pa duhovnika, ki je prihajal zaradi cerkvenih opravil, da je bil pri tem navzoč. Duhovščina naj bi tudi od časa do časa opozarjala vaščane, naj hodijo po končanih cerkvenih opravilih k obveščanju o novih predpisih. Škofijski ordinariati pa so morali skrbeti, da je duhovščina izpolnjevala te obveze.

Prikazani način sporočanja zakonov in drugih splošnih predpisov je ostal do srede 19. stoletja nespremenjen. S tem v zvezi sta izšla dva predpisa, ki pa nista prinesla nič bistveno novega. Na podlagi dekreta dvorne pisarne z dne 23. aprila 1807 so morale deželne oblasti dosledno pošiljati okrožnim uradom predpise, ki so bili namenjeni dominijem oziroma okrajnim gospodkam, v tiskani obliki. Razmah tiskarstva je v tem času namreč to že omogočal. Dekret dvorne pisarne z dne 7. maja 1810 pa je določal, da morajo v mestih — kjer je bilo to v navadi — tudi hišni lastniki opozarjati stanovalce na nove predpise. Ti naj bi celo pismo potrjevali, da so jim bili predpisi sporočeni.¹¹

Državne zbirke zakonov, nastale pred uvedbo zakonikov

Zaradi pomena za javno poznavanje pravnih norm je treba upoštevati tudi zbirke zakonov, ki so nastale pred uvedbo državnega in deželnih zakonikov (Gesetzblatt) v Avstriji, to je pred letom 1849. Najstarejša taka zbirka zakonov je znana pod imenom Codex austriacus in ima naslov: Codicis austriaci ordine alphabetico compilati. Das ist eigentlicher Begriff und Inhalt aller unter dess ... Ertz-Hauses zu Oesterreich; Fürnemblich aber der ... Regierung. Leopoldi I. Ertz-Hertzen zu Oesterreich ausgegangenen und publicirten in das Justitz — und Politzei Wesen

¹¹ Ernst Mayrhofer's Handbuch ..., str. 433—442.

und was einem oder andern anhänging ist, einlaufenden Generalien, Patenten, Ordnungen, Rescripten, Resolutionen, Edicten, Decreten und Mandaten; wie auch in Publicis, Politicis, Civilibus et Criminalibus emanirten Statuten und Satzungen; so viel solche insonderheit beede Ertz-Hertzogthum Oesterreich unter und ob der Enns betreffend. Pars prima, (Wienn) 1704; Pars secunda, (Wienn) 1704. ... reichischer Gesetze und Ordnungen ... bis auf das Jahr 1720, Leipzig 1748, ... Sammlung Oesterreichischer Gesetze und Ordnungen ... vom Jahr 1721 bis auf ... Tod-Fall ... Caroli VI., Leipzig 1748 (Wien 1752) — Chronologische Sammlung aller vom 20. October 1740 bis letzten December 1758 ... erlassenen Generalien ... Wien 1777 — Chronologische Sammlung aller vom 1. Jänner 1759 bis letzten December 1770 ... erlassenen Generalien ... Wien 1777.

Codex austriacus upošteva predpise, ki so veljali za Avstrijo nad in pod Anizo, in torej ni neposredno veljal za naše dežele.

Splošno zbirko zakonov in drugih predpisov pa so začeli objavljati v času vlad Jožefa II. Začela je izhajati leta 1785 s tem, da je zajela zakone od nastopa vlad Jožefa II., to je od leta 1780 dalje. Obenem pa so pripravili in izdali tudi zbirko zakonov, ki so izšli v času vlad Marije Terezije, to je v letih 1740 do 1780 in ki so bili leta 1785 še v veljavi.

Zbirka terezijanske zakonodaje je izšla (z enako vsebino in ureditvijo) pri dveh različnih založnikih. Razlike so le pri naslovu izdaje in v tem, da imajo predpisi v eni izdaji dodano kratko vsebino, pri drugi pa ne. V zbirki ni navedeno, da je njen avtor Joseph Kropatschek, vendar Kropatschek v uvodu ene kasnejših zbirk zakonov to izrecno navaja.¹² Izdaji imata naslov: a) Kaiserl. königl. Theresianisches Gesetzbuch, enthaltend die Gesetze von den Jahren 1740 bis 1780, welche unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. theils noch ganz bestehen, theils zum Theile abgeändert sind. In einer chronologischen Ordnung. — I.—VIII. Band. Vsi zvezki so izšli na Dunaju 1787 (3. ponatis Dunaj 1789). Zbirka ima kazalo z naslovom: Hauptelenchus und Repertorium über alle acht Bände des Kais. Königl. Theresianischen Gesetzbuches vom Jahre 1740 bis 1780 in einer chronologischen Ordnung und systematischen Verbindung. Wien 1787 (ponatis: Wien 1789). — b) Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780, die unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. theils noch ganz bestehen, theils zum Theile abgeändert sind, als ein Hilfs- und Ergänzungsbuch zu dem Handbuche aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die k. k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer chronologischen Ordnung. Zbirka, ki obsega prav tako 8 zvezkov, ima kazalo z naslovom: Hauptelenchus und Repertorium über alle acht Bände der Sammlung aller k. k. Gesetze vom Jahre 1740 bis 1780 in einer chronologischen Ordnung und systematischen Verbindung.

Zbirka zakonov iz časa vlad Jožefa II. (1780—1790) je sprva izhajala z nekaj leti zamude, zadnji, 18. zvezek, ki obsega zadnje leto vlad Jožefa II., pa je izšel že leta 1790. Objavo zbirke je pripravil Joseph Kropatschek. Predpisi so urejeni po snovnih skupinah, za razliko od terezijanske zbirke, kjer so urejeni kronološko. Zbirka vsebuje predpise z vseh področij (tudi sodne) in tudi splošne norme, ki so bile izdane z veljavnostjo za posamezne dežele. Navedba, da je izšla zbirka na podlagi najvišjega ukaza, nam pove, da je imela značaj uradne zbirke: Handbuch aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die k. k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer systematischen Verbindung. Enthält die Verordnungen und Gesetze vom Jahre ... Mit allergnädigster Freiheit und auf allerhöchsten Befehl ... — I. Band 1780 bis 1784, Wien 1785 — II. Band 1780 bis 1784, Wien 1785 — III. Band 1780 bis 1784, Wien 1785 — IV. Band 1780 bis 1784, Wien 1785 — V. Band 1780 bis 1784, Wien 1786 — VI. Band 1784, Wien 1786, — VII. Band

¹² Sammlung der Gesetze welche unter der glorreichsten Regierung des Kaisers Franz des II. in den sämtlichen k. k. Erblanden erschienen sind in einer chronologischen Ordnung, 1. Band 1792, Wien (1793), uvid.

1784, Wien 1786 — VIII. Band 1785, Wien 1787 — IX. Band 1785, Wien 1787 — X. Band 1786, Wien 1788 — XI. Band 1786, Wien 1788 — XII. Hauptrepertorium über die Eilf Bände des Handbuches der k.k. Gesetze welche unter der Regierung des Kaiser Joseph des II. vom Jahre 1780 bis Ende 1786 erschienen sind, Wien 1788 — XIII. Band 1787, Wien 1789 — XIV. Band 1787, Wien 1789 — XV. Band 1788, Wien 1789 — XVI. Band 1788, Wien 1789 — XVII. Band 1789, Wien 1789 — XVIII. Band 1789, Wien 1790. Zadnji 18. zvezek je obsegal tudi kazalo (repertorij) za 13. do 18. zvezek in glavno kazalo (repertorij) za vso zbirko. Prvih 11. zvezkov te zbirke je izšlo tudi v drugi, izpopolnjeni izdaji.

Joseph Kropatschek, dvorni koncipist in učitelj zakonodaje in okrožnouradne prakse je pod novim vladarjem Leopoldom II. dobil dovoljenje za izdajo nadaljnje zbirke zakonov. Za razliko od prejšnje je ta zbirka urejena kronološko. Posamezni zvezki imajo tudi abecedno kazalo: Sammlung der Gesetze welche unter der glorreichsten Regierung des Königs (kasneje: Kaisers) Leopold des II. in den sämtlichen K. (kasneje: K. K.) Erbländern erschienen sind, in einer chronologischen Ordnung. — II. Band 1790 (prva polovica leta), Wien — II. Band 1790 (druga polovica leta), Wien — III. Band 1791 (prva polovica leta), Wien — IV. Band 1791 (druga polovica leta), Wien — V. Band 1792, samt Hauptelenchus und Hauptrepertorium, Wien.

Po enakih načelih je začel Kropatschek izdajati zbirko zakonov tudi pod novim vladarjem Francem II. Sammlung der Gesetze welche unter der glorreich(st)en Regierung des Kaisers Franz des II. (od 1806, ko se je odpovedal nemškemu cesarstvu in je bil avstrijski cesar: Franz des I.) in den sämtlichen k.k. Erbländern erschienen sind in einer chronologischen Ordnung. — 1. — 25. Band 1792 — 1808, Wien.

Novi izdajatelj, dvorni sekretar Wilhelm Gerhard Goutta je nadaljeval zbirko pod dvojnim naslovom:

a) Fortsetzung der von Joseph Kropatschek verfassten Sammlung der Gesetze. Enthält die politischen und Justiz-Gesetze welche unter der Regierung Sr. Majestät Kaisers Franz des I. in den sämtlichen k.k. Erbländern erlassen worden sind in chronologischer Ordnung — 26. — 57. Band 1809 — 1831, Wien 1812 — 1833.

b) Sammlung der sämtlichen politischen und Justiz-Gesetze welche unter der Regierung Sr. Majestät, Kaisers Franz des I. in den sämtlichen k.k. Erbländern erlassen worden sind in chronologischer Ordnung — 1. — 32. Band 1809 — 1831, Wien 1812 — 1833.

Naslednji izdajatelj, Franz Xaver Pichl je nadaljeval zbirko pod naslovom: Fortsetzung der ursprünglich vom Hofsecretär Joseph Kropatschek, später vom Hofsecretär W. G. Goutta redigierten Sammlung der Gesetze im politischen, Cameral- und Justizfache, welche unter der Regierung Seiner k.k. Majestät Franz des I. in den sämtlichen k.k. Staaten erlassen worden sind in chronologischer Ordnung — 58. — 60. Band 1832 — 1834, Wien 1834 — 1836.

Leta 1835 je nastopil vlado Ferdinand I. F. X. Pichl je zbirko zakonov nadaljeval, toda z dvojnim naslovom:

a) Fortsetzung der ursprünglich vom Hofsecretär Joseph Kropatschek, später vom Hofsecretär W. G. Goutta redigierten Sammlung der Gesetze im politischen, Cameral- und Justizfache, welche unter der Regierung Sr. k.k. Majestät, Ferdinand des I. in den sämtlichen k.k. Staaten erlassen worden sind, in chronologischer Ordnung — 61. — 72. Band 1835 — 1846, Wien 1837.

b) Vollständige Sammlung aller im politischen, Cameral- und Justizfache unter der Regierung Sr. k.k. Majestät Kaiser Ferdinand I. in den k.k. Staaten erlassenen Gesetze und Verordnungen in chronologischer Ordnung. — 1. — 12. Band 1835 — 1846, Wien 1837.

Za leti 1847 in 1848 obravnavana zbirka ni izšla.

Za zbirko zakonov iz časa Franca I. in Ferdinanda I. obstojijo v posameznih zvezkih kronološki sezname vsebine in abecedna kazala, na voljo pa so tudi neka-

teri glavni repertoriji (v knjižnici Arhiva SR Slovenije za 1.—10. ter za 26.—30. zvezek):

Postopoma je začela prevzemati objavljanje zakonov in drugih splošnih predpisov država neposredno v svoje roke. 1791 so začeli izdajati uradno zbirko zakonov, zaradi česar je dobila zbirka, ki jo je izdajal Kropatschek, povsem privatni značaj. Uradna zbirka je vsebovala le politične predpise (ne pa sodnih): Sr. k. k. Majestät Leopold des zweyten politische Gesetze und Verordnungen für die Deutschen, Böhmischen und Galizischen Erbländer ... — 1.—4. Band 1790—1792 (do 1. marca). Wien 1791—1792 — Sr. k. k. Majestät Franz des Zweyten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer ... — 1.—26. Band 1792—1806 (prva polovica leta). Wien 1793 — ... Sr. k. k. Majestät Kais. Franz des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer ... — 27.—62. Band 1806 (druga polovica leta) — 1834, Wien ... — 1836 — Sr. k. k. Majestät Weil. Franz des Ersten dann Sr. k. k. Majestät Ferdinand des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen welche die Verordnungen von 1. Januar bis letzten Februar aus der Regierungsperiode Sr. k. k. Majestät Franz I. und jene von 1. März bis Ende Dezember 1835 von dem Regierungsantritte Sr. jetzt regierenden k. k. Majestät Ferdinand I. enthält. — 63. Band 1835, Wien 1837 — Sr. k. k. Majestät Ferdinand des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen ... — 64.—76. Band 1836—1848 (do 2. decembra), Wien 1838 — ... Zadnji zvezek obsega zakone in druge predpise do nastopa vlade cesarja Franca Jožefa I.

K zbirkam zakonov, ki smo jih doslej obravnavali, so pripravili skupno serijo kazal (glavnih repertorijev):

Alphabetisch-chronologische Übersicht der k. k. Gesetze und Verordnungen vom Jahre 1740 bis zum Jahre 1821, als Haupt-Repertorium über die theils mit höchster Genehmigung, theils unter Aufsicht der Hofstellen in 79 Bänden erschienenen politischen Gesetzsammlungen. Kazalo obsega 10 zvezkov in ga je pripravil ter pod nadzorom združene dvorne pisarne na Dunaju izdal Joh. Nep. Fr. Hempel-Kürsinger. Za čas od leta 1790 naprej se nanaša Hempel-Kürsingerjev repertorij le na uradno zbirko zakonov. — 11. Band = 1. Fortsetzungsband: 1821—1824 — 12. Band = 2. Fortsetzungsband, 1825—1829 — 13. Band = 3. Fortsetzungsband, 1830—1843, je izšel pod naslovom: J. N. F. v. Hempel-Kürsinger's alphabetisch-chronologische Übersicht der k. k. Gesetze und Verordnungen vom Jahre 1740 bis zum Jahre 1843, als Haupt-Repertorium über die theils mit höchster Genehmigung, theils unter Aufsicht der Hofstellen erschienenen politischen Gesetze und Verordnungen. Bearbeitet von Anton Kartringer, Wien. — Repertorija za leta 1844—1848 ni na voljo.¹³

Kot zbirko predpisov štejemo tudi zbirko zakonov in ukazov od nastopa vlade cesarja Franca Jožefa I., namreč zakone in ukaze od 2. decembra 1848 do konca oktobra 1849, ko je začel izhajati državni zakonik. Omenjena zbirka je priložna prvemu letniku državnega zakonika (Reichsgesetzblatt).

Posebej so objavljali tudi zbirke sodnih zakonov in drugih predpisov. Tako imenovana velika zbirka sodnih zakonov začenja z vladjo Jožefa II. (prvi zvezek je izšel leta 1786): Josephs des Zweyten Römischen Kaisers Gesetze und Verfassungen im Justiz-Fache für Böhmen, Mähren, Schlesien, Oesterreich ob und unter der Enns, Steyermark, Kärnten, Krain, Görz, Gradiska, Triest, Tyrol und die Vorlande ... — in den ersten vier Jahren seiner Regierung, Prag und Wien 1786 — in dem fünften Jahre seiner Regierung, Prag und Wien 1786 — in dem sechsten Jahre seiner Regierung, Wien 1787 — in dem siebenten Jahre seiner Regierung, Prag und Wien 1788 — in dem achten Jahre seiner Regierung, Prag und Wien 1789 — in dem letzten

¹³ Reinhold Aigner, Erläuterungen zum Gebrauch der österreichischen politischen Gesetzsammlungen 1740—1848, Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 5, Graz 1955, str. 89—92.

Jahre seiner Regierung, Prag und Wien 1790 — Leopold des Zweyten Römischen Kaisers Gesetze und Verfassungen im Justiz-Fache für Böhmen, Mähren, Schlesien, Oesterreich ob und unter der Enns, Steyermark, Kärnten, Krain, Görz, Gradiska, Triest, Tyrol und die Vorlande... — in dem ersten Jahre seiner Regierung, Prag 1791 — in dem zweyten und letzten Jahre seiner Regierung, Prag 1792 — Seiner Majestät des Kaisers Franz Gesetze und Verfassungen im Justiz-Fache für Böhmen, Mähren, Schlesien, Oesterreich ob und unter der Enns, Steyermark, Kärnten, Krain, Görz, Gradiska, Triest, Tyrol und die Vorlande... — in den ersten vier Jahren seiner Regierung (na začátku sô dodani še nekateri predpisi cesarja Leopolda II., ki je umrl 1. marca 1792) — im fünften und sechsten Jahre seiner Regierung.

Privativni privilegij za tiskanje zbirke zakonov in ukazov s področja sodstva je podelil Jožef II. 27. julija 1785 trem tiskarjem: Johannu Ferdinandu pl. Schönfeldu iz Prage, Jožefu Neumannu iz Brna in Ignacu Kleinmayrju iz Celovca. Za dobo desetih let. Privilegij so podaljševali do leta 1815, nakar je prevzela tudi izdajanje zbirke zakonov s področja sodstva država v svoje roke. Zbirka je imela naslednje naslove: Seiner Majestät des Kaisers Franz Gesetze und Verfassungen (Verordnungen) im Justiz-Fache für die Deutschen Staaten der Oesterreichischen Monarchie — von dem Jahre 1798 bis 1803, Wien 1816 — von dem Jahre 1804 bis 1811, Wien 1816 — von dem Jahre 1812 bis 1817, Wien 1819 — von dem Jahre 1818 bis 1820, Wien 1822 — von dem Jahre 1821 bis 1825, Wien 1829 — von dem Jahre 1826 bis 1830, Wien 1833 — von dem Jahre 1831 bis 1834 und den ersten zwey Monathen des Jahres 1835, Wien 1837 — Seiner Majestät Kaiser Ferdinand des Ersten Gesetze und Verordnungen im Justiz-Fache für die Deutschen Staaten der Oesterreichischen Monarchie — vom 2. März 1835 bis 31. December 1841, Wien 1852 — vom 1. Jänner 1842 bis 2. December 1848, Wien 1853.

Ko je prevzela država izdajanje sodne zakonodaje, so ponatisnili posamezne zvezke obravnavane zbirke, ki so do tedaj izšli, z letnico Dunaj 1817.

Posamezni zvezki imajo abecedna kazala, prvi in drugi zvezek zakonov in ukazov iz obdobja cesarja Franca (to je za prvih šest let njegove vlade) pa tudi skupno abecedno kazalo. Celotna zbirka ima dve glavni kazali: Repertorium über sämtliche unter den Regierungen Ihrer Majestäten Josephs II., Leopolds II., und Seiner jetzt regierenden Majestät Franz I. erlassenen, und in dieser Gesetzsammlung enthaltenen Gesetze und Verfassungen im Justiz-Fache, vom Jahre 1780 bis Ende des Jahres 1820, Wien 1823. — Repertorium über die unter den Regierungen Ihrer Majestäten Franz I. und Ferdinand I. erlassenen Gesetze und Verordnungen im Justiz-Fache vom Jahre 1821 bis 2. December 1848, Wien 1854.

Državni zakonik, ki je začel izhajati 1. novembra 1849, je obsegal celotno zakonodajo, tudi s področja pravosodja. Verjetno so iz praktičnih razlogov nadaljevali z objavljanjem zbirke zakonov s področja pravosodja, ki je izhajala do konca leta 1855. Zbirka nosi naslov: Sammlung der seit dem Regierungsantritte Sr. Majestät Kaiser Franz Josefs I. bis zum Schluss des Jahres 1855 erlassenen und noch in Kraft stehenden Gesetze und Verordnungen im Justizfache für das Kaiserthum Oesterreich. Auf Veranlassung des k. k. Justizministeriums herausgegeben von dem Vorstande des k. k. Redactions Bureau des Reichsgesetzblattes (zbirka je izšla v založbi Manz na Dunaju) ... 1.—22. Band, Wien 1856—1860.

Naslednja državna zbirka zakonov in drugih splošnih predpisov obsega vojaške predpise: Sammlung der im Fache der Militärverwaltung ergangenen Gesetze und Normalverordnungen ... — 1.—31. Band, Wien 1818—1849.

Deželne zbirke zakonov, nastale pred uvedbo zakonikov

V času Jožefa II. so začele deželne oblasti izdajati kronološko razvrščene izvečke iz zakonov in ukazov, ki so veljali na njihovem območju. V to skupino sodi npr.: Alphabetisch Sinoptischer Auszug aller seit dem Jahre 1755, bis letzten Okto-

ber 1783; an die krainerische Kreisämter erlassenen Höchsten Resolutionen, Verordnungen und Befehlen (izšlo v Ljubljani brez navedbe leta). Podobne izvlečke, predpisov so izdajali tudi gubernij v Gradcu in Trstu, ter deželno glavarstvo v Celovcu (za leta 1792—1807).

Poleg državnih zbirk zakonov so začeli objavljati leta 1819 tudi, t. i. deželne zbirke zakonov. 17. julija 1818 je namreč vladar odločil, da je treba vključevati v državno zbirko tiste zakone, ki so bili obvezni za vse avstrijske dedne dežele. Predpise, ki so zadevali le posamezne dežele, čeprav so jih sprejele dvorne oblasti, pa so morali objavljati v zbirkah zakonov, ki so jih izdajale deželne oblasti. Na splošno pa v zbirke zakonov ni bilo treba uvrščati manj pomembnih predpisov, kot npr. o manipulativnih in disciplinskih zadevah, pojasnila podrejenim organom ali uradnikom in podobno. Tudi deželne zbirke zakonov so urejali po letnikih. Zbirke so obsegale kronološki seznam predpisov in abecedno stvarno kazalo.

Dekret dvorne pisarne z dne 12. aprila 1821 je spremenil vsebino deželnih zbirk zakonov. Določal je namreč, da morajo vsebovati te zbirke tudi zakone, obvezne za vse avstrijske dežele; skratka vse predpise brez izjeme, ki naj bodo v deželi splošno znani.

Leta 1819 so imeli na slovenskem ozemlju tri deželne oblasti: graški gubernij, ki je obsegal Štajersko in celovško okrožje na Koroškem (po 1. maju 1825 pa le Štajersko), ljubljanski gubernij, ki je obsegal Kranjsko in beljaško okrožje na Koroškem (od 1. maja 1825 poleg Kranjske celotno Koroško) ter tržaški gubernij (imenovan tudi primorski gubernij); ki je obsegal mesto Trst s svojim območjem, Istro, Goriško in Gradiščansko. Glede na to smo imeli tudi tri deželne zbirke zakonov in sicer: Provinzial-Gesetzsammlung für das Herzogthum Steiermark und den Klagenfurter Kreis. Herausgegeben auf Allerhöchsten Befehl unter der Aufsicht des k. k. steiermärkischen Guberniums ... Ko se je leta 1825 skrhilo območje graškega gubernija, se je spremenil tudi naslov zbirke zakonov, ki se je od tedaj dalje glasil: Provinzial-Gesetzsammlung für das Herzogthum Steiermark. Herausgegeben auf Allerhöchsten Befehl unter der Aufsicht des k. k. steiermärkischen Guberniums ... — 1.—30. Theil 1819—1848 (do zadnjega decembra 1848), Graz. — Zbirka ima glavni repertorij: Haupt-Repertorium zur Provinzial-Gesetzsammlung für Steiermark von dem Jahre 1819 bis inclusive 1838, Graz 1841 (v dveh delih).

Zbirka zakonov, ki jo je izdajal ljubljanski gubernij, je imela sprva naslov: Sammlung der politischen Gesetze und Verordnungen für das Herzogthum Krain und den Villacher Kreis Kärnthens im Königreiche Illyrien. Herausgegeben auf allerhöchsten Befehl unter der Aufsicht des k. k. illyrischen Landes-Guberniums ... — Ko se je leta 1825 povečalo območje gubernija, se je spremenil tudi naslov zbirke, ki je bil tedaj: Sammlung der politischen Gesetze und Verordnungen für das Laibacher Gouvernements-Gebiet im Königreiche Illyrien. Herausgegeben auf allerhöchsten Befehl unter der Aufsicht des k. k. illirischen Länder-Guberniums (zvezki, ki so izšli od leta 1849 dalje imajo izdajatelja: k. k. Statthaltereie des Herzogthums Krain, oziroma k. k. Landesregierung des Herzogthums Krain) ... — 1.—31. Band 1819—1849, Laibach ... — 1857 (1. zvezek je izšel tudi v izpopolnjeni izdaji leta 1849). — Zbirka ima glavni repertorij: Hauptrepertorium zur Provinzial — Gesetzsammlung für Illyrien von den Jahren 1819 bis einschliessig 1835, Laibach 1840. Repertorij obsega predpise obeh ilirskih gubernijev, ljubljanskega in tržaškega.

Za območje ljubljanskega gubernija so izšli v času po 17. oktobra 1813, ko je začel delovati začasni avstrijski Generalni gubernij v Iliriji s sedežem v Ljubljani, številni predpisi, ki so na novo urejali mnoga področja dejavnosti. Sčasoma je nastala potreba po deželni zbirki predpisov za čas od 17. oktobra 1813 do konca leta 1818, to je do začetka izhajanja redne deželne zbirke zakonov. Ta zbirka je izšla kot dodatek k deželni zbirki zakonov v petih zvezkih in sicer v letih 1836—1847: Ergänzungs-Sammlung der politischen, Cameral- und Justiz-Gesetze und Verordnungen, welche für das Herzogthum Krain und den Villacher Kreis Kärntens im

Königreiche Illirien von dem Zeitpunkte der Wiederbesitznahme bis einschliessig des Jahres 1818 erlassen worden sind. Herausgegeben unter Aufsicht des k. k. illirischen Landes—Guberniums ... I. Ergänzungsband vom 17. Oktober 1813 — Ende December 1814, Laibach 1836 — itd. do: V. Ergänzungsband, 1818, Laibach 1847.

Zbirka zakonov, ki jo je izdajal tržaški gubernij, je imela naslov: Sammlung der Provinzial-Gesetze und Verordnungen im österreichisch-illyrischen Küstenland. Herausgegeben auf Allerhöchsten Befehl unter der Aufsicht der Landesstelle ... oziroma v italijanščini: Raccolta delle leggi ed ordinanze provinciali per il litorale austriaco-illirico. Zbirka je izhajala le krajši čas; zadnji zvezek je izšel za leto 1823.

Hauptrepositorium zur Provinzial-Gesetzsammlung für Illyrien von den Jahren 1819 bis einschliessig 1835, je obsegal tudi predpise, ki so izšli v deželni zbirki zakonov v Trstu. Kraljestvo Ilirija je namreč obsegalo ljubljanski in tržaški gubernij.

Télégraphe Officiel (1810—1813)

Beneška Istra, kamor so spadali tudi Koper, Izola in Piran, je na podlagi miru, ki je bil sklenjen v Campo Formio leta 1797, pripadla Avstriji. Toda že v mirovni pogodbi, ki je bila sklenjena v Bratislavi leta 1805, je morala Avstrija to ozemlje odstopiti Kraljestvu Italiji, ki je imelo glavno mesto v Milanu. S 1. majem 1805 je stopila na celotnem ozemlju bivše beneške republike v veljavo zakonodaja Kraljestva Italije. V Milanu je izhajal Bollettino delle leggi del Regno d'Italia.

Na podlagi mirovne pogodbe, ki je bila sklenjena v Schönbrunnu (na Dunaju) 14. oktobra 1809, je Francija dobila med drugim beljaško okrožje na Korškem, Goriško, Trst, Kranjsko, del provincialne Hrvaške, Reke in tako imenovano ogrsko Primorje. Iz tega ozemlja, ki so mu priključili še Dalmacijo, (ki je do tedaj pripadala Kraljestvu Italiji), Istro, Kotor in Dubrovnik, so ustanovili Ilirske province. Upravno središče Ilirskih provinc je postala Ljubljana. Osrednjo upravo so sestavljali generalni guverner, generalni intendant, financ, generalni komisar pravosodja, poveljnik mornarice in generalni blagajnik. Generalni guverner je izdajal splošne predpise na predlog generalnega intendanta financ in generalnega komisarja pravosodja. Za objavljjanje takih predpisov in razglasov osrednje uprave Ilirskih provinc so 3. oktobra 1810 ustanovili Télégraphe Officiel. Izhajal je ločeno v francoskem in italijanskem jeziku; v nemškem pa od 2. januarja 1811. V zadnjih tednih obstoja Ilirskih provinc se je Télégraphe Officiel preimenoval v Le Télégraphe, izhajal pa je le v skupni francosko-nemško-italijanski izdaji; oziroma v mesecu septembru 1813 le v francosko-italijanski izdaji. Uredniki francoske izdaje, Télégraphe Officiel so bili Bartolo Benincasa (oktober—november 1810), Beaumes (od decembra 1810), Páris (najkasneje od julija 1811) in Charles Nodier (od januarja 1813). Domneve, da bi izhajal Télégraphe Officiel tudi v srbohrvaški in slovenski izdaji, niso bile potrjene. Izvodi Télégraphe Officiel so ohranjeni v Narodni in univerzitetni knjižnici in v knjižnici Narodnega muzeja v Ljubljani.

Francoski zakoni so stopili v veljavo v Ilirskih provincah s 1. januarjem 1812.¹⁴ Za praktične namene so objavili zbirko veljavnih zakonov v več zvezkih: Recueil de lois, decrets et reglements à l'usage des Provinces Illyriennes de l'Empire, Paris 1812, oziroma v italijanščini: Raccolta di leggi, decreti e regolamenti ad uso delle provincie illiriche dell'impero, Parigi 1812.

Potem ko so Ilirske province po Napoleonovem padcu pripadle Avstriji, so jih pod naslovom Kraljestvo Ilirija še nadalje obdržali kot državnopravno celoto, vendar samo formalno in v skrčenem obsegu (brez Dalmacije, provincialne Hrvaške, Reke in tako imenovanega ogrskega Primorja).

¹⁴ Milko Kos, Télégraphe Officiel in njegove izdaje, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo IV—VI/1923—1925, Ljubljana 1925, str. 5—12.

Državni zakoniki in osnove zakonodaje v letih 1849—1918

Začetki zakonikov, to je uradnih glasil, v katerih so objavljali zakone in druge splošne predpise z namenom, da bi bili razglašeni, segajo v Avstriji v dobo po marčni revoluciji leta 1848. Zakonike (državnega in deželne) je uvažal cesarski patent z dne 4. marca 1849, izdan v Olomoucu na Moravskem. Ministra za notranje zadeve in pravosodje, ki jima je bila dana skrb za objavljane in izdajanje državnega zakonika, sta določila kot začetek njegovega izhajanja oktober 1849. Začetek pa se je nekoliko zavlekel, tako da je prva številka izšla 1. novembra 1849. Patent o zakonikih je bil izdan istega dne, ko je vladar razpustil državni zbor in proglasil oktroirano ustavo. Cesarski patent, ki je uvažal to ustavo, je obljubljal močno oblast nad vso državo, kar naj bi zagotavljalo red in zakonitost. Do praktične realizacije oktroirane ustave pa ni nikoli prišlo in cesar jo je 31. decembra 1851 ukinil. Sledilo je obdobje absolutizma, znanega pod imenom Bachov absolutizem. Njegova glavna značilnost je bila popolna prevlada birokratsko-centralističnega sistema. V vladarjevih rokah je tako še naprej ostala vsa zakonodajna oblast. Predpise je izdal vladar direktno, z imenom patent ali zakon, ali pa so ministri po vladarjevem naročilu izdajali ministrske ukaze (Ministerial-Verordnung).

S februarским patentom z dne 26. februarja 1861 je cesar objavil temeljni zakon o državnem predstavištvu. Obenem z njim so bili objavljeni tudi deželni redi, ki so uvažali deželne zbore. Državni zbor je dajal pristanek k sprejemu zakonov, razglašal pa jih je cesar. Sprejete zakone je moral podpisati tudi pristojni minister. Državni organi so v okviru svojega delovnega področja izdajali ukaze in uredbe na podlagi zakonov. Zakonodajna pristojnost državnega zbora je bila takrativo naštetá. Nenaštete panoge so bile prepuščene urejanju deželnim zborom. Tako so v področje deželne zakonodaje sodile zlasti zadeve poljedelstva, javnih zgradb (grajenih iz deželnih sredstev), dobrodelnih ustanov in deželnega proračuna. Na podlagi državnih zakonov pa je smel deželni zbor izdajati podrobnejša določila o občinskih, cerkvenih in šolskih zadevah. Tudi za vsak deželni zakon je bila potrebna cesarjeva sankcija.

Celotna avstrijska zakonodaja se je v dobi ustavnosti delila v naslednje glavne skupine: a) državni zakoni oziroma zakoni, ki so bili sprejeti s sodelovanjem državnega zbora. Veljali so za vse dežele, ki so bile zastopane v državnem zboru, lahko pa je bila njihova veljavnost omejena na določeno ozemlje, kar pa je moralo biti v zakonu izrecno označeno; b) deželni zakoni, to je zakoni, ki so bili sprejeti s sodelovanjem deželnega zbora in so veljali za posamezno deželo; c) cesarski ukazi, ki jih je vladar izdal v določenih primerih (§ 14. zakona z dne 21. decembra 1867). Poleg teh treh skupin moramo upoštevati še ukaze, ki so jih posamezna ministrstva izdajala na podlagi zakonskih pooblastil v okviru svoje pristojnosti.

V zakonodajnotehničnem pogledu je prišlo v drugi polovici 19. stoletja do nadaljnjih poenostavitev. Vsak zakon in ukaz je imel od tedaj le en datum. Pri državnih in deželnih zakonih je bil to datum cesarjeve sankcije, pri ministrskih ukazih pa datum, ko je minister ukaz podpisal. V glavi predpisa je morala biti oznaka vrste predpisa, ali je bil to državni ali deželni zakon, cesarski patent, cesarski ukaz ali pa ministrski ukaz. Predpis je moral vsebovati tudi datum, kratko navedbo vsebine ter navedbo dežel, za katere je veljal, če ni veljal za celotno avstrijsko polovico monarhije.

Z uvedbo zakonikov je bil odpravljen dotedanji, zelo nepregledni način razglašanja zakonov. Novi način naj bi zagotavljal tudi večjo pravno varnost. Na podlagi patenta z dne 4. marca 1849 so morali v državnem zakoniku objavljati vse državne in deželne zakone, cesarske patente in ukaze, ki so veljali za vso državo ali le za posamezen del, pa tudi ministrske ukaze. Omenili smo že, da v tem času deželni zbori niso začeli delovati; zato tudi nimamo deželnih zakonov. Po uvedbi absolutizma je cesarski patent z dne 27. decembra 1852 (v veljavo je stopil 1. januarja 1853) določal, da morajo v državnem zakoniku objavljati vse patente in

cesarske ukaze, vse državne pogodbe, ki so bile namenjene javni objavi, določbe o sistematizaciji in organizaciji javnih oblasti ter vse ukaze, ki so jih izdajala ministrstva ali druge državne oblasti v okviru svoje pristojnosti. Navedene predpise so morali objavljati ne glede na območje njihove veljave. V vsakem primeru pa so morali v predpisu natančno označiti, za kakšen del državnega območja je veljal. V državnem zakoniku pa niso objavljali ministrskih ukazov, ki niso imeli splošnega značaja. To so bili ukazi, s katerimi so npr. podeljevali industrijske privilegije, jih prenašali, podaljševali ali ukinjali, nadalje ukazi, ki so se nanašali na poslovanje z državnim premoženjem ali z ustanovami in podjetji, s katerimi je upravljala država (tarife cen, spremembe glede širjenja pošte in telegrafa, spremembe glede poštne ježnine) in podobno. Posebno določilo v tem predpisu je veljalo objavljanju zakonikov (kodeksov) in drugih obširnejših zakonov. V primeru izrednega vladarjevega privoljenja je zadoščalo, da so v državnem zakoniku objavili le patent, s katerim je začel zakonik veljati, samo besedilo zakonika pa v posebni publikaciji.

Do ponovne spremembe vsebine državnega zakonika je prišlo leta 1869. Zakon o razglašanju zakonov in postav s pomočjo državnega zakonika z dne 10. junija 1869 je določal, da je treba v državnem zakoniku razglašati zakone, ki so bili sprejeti ob sodelovanju državnega zbora, državne pogodbe, ki so bile namenjene javni objavi, ter ukaze, ki so bili izdani na podlagi državnih zakonov. Vsi ti predpisi so imeli veljavo v kraljevinah in deželah, zastopanih v državnem zboru. To so bile Češka, Dalmacija, Galicija, Avstrija nad in pod Anizo, Salzburška, Štajerska, Koroška, Kranjska, Bukovina, Moravska, Gornja in Spodnja Šlezija, Tirolska, Vorarlberška, Istra, Goriška in Gradiščanska ter mesto Trst s svojim območjem (§ 1. državnega temeljnega zakona o državnem predstavništvu z dne 21. decembra 1867). Le v primeru, da zakon ni veljal za našeto celotno območje, je bilo to potrebno v glavi zakona posebej navesti. Še naprej pa niso objavljali v državnem zakoniku ministrskih odredb, navedenih v predpisu z dne 27. decembra 1852.

Na podlagi patenta z dne 4. marca 1849 so dobili zakoni in ukazi, objavljeni v državnem zakoniku, obvezno moč trideseti dan potem, ko je bil državni zakonik izdan in razposlan. Cesarski ukaz z dne 20. decembra 1850 je ta rok podaljšal na 45 dni. V posameznih primerih je lahko zakon vseboval tudi posebno določbo o pričetku veljave. Od leta 1870, ko je začel državni zakonik izhajati v deželnih jezikih, se je ta rok pričel šteti od dneva izdaje in razpošiljatve nemške izdaje državnega zakonika. Datum izdaje, ki je moral biti identičen z dnem razpošiljatve, so morali izrecno navesti v vsaki številki zakonika.

Na podlagi patenta z dne 4. marca 1849 je moral izhajati državni zakonik v desetih jezikih, ki so jih šteli za deželne jezike, to je: v nemškem, italijanskem, madžarskem, češkem, poljskem, rusinskem, slovenskem (»in slovenischer, zugleich windischer und krainerischer Schriftsprache«) srbskem (»srbsko-ilirskem jeziku s cirilsko pisavo«), hrvatskem (»srbsko-ilirskem, obenem hrvaškem jeziku, z latinsko pisavo«) in romunskem jeziku. Besedila v vseh deželnih jezikih so bila enako avtentična. Vse nemške izdaje zakonika so morale imeti tudi nemški prevod. Na lihih straneh je bilo natisnjeno nemško besedilo, na sodih straneh zakonika pa nemško, pisano v latinici. Sama nemška izdaja pa je bila natisnjena v gotici. Vse izdaje zakonika so morale iziti istočasno. S prevajanjem zakonov so imeli težave. Zato je cesarski ukaz z dne 7. decembra 1849 dopuščal, da v posebnih primerih posamezne številke državnega zakonika ne izidejo v vseh jezikih istočasno.

Po ukitvi oktroirane ustave (silvestrski patent z dne 31. decembra 1851), so bile naglo ukinjene tudi narodnostne pravice. Cesarski patent z dne 27. decembra 1852 je določal, da bo državni zakonik izhajal le v nemškem jeziku. Isto je določal tudi cesarski patent z dne 1. januarja 1860. Do spremembe je prišlo šele leta 1870. Že prej je državni temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov iz leta 1867 določal, da so vsi narodi enakopravni in da ima vsak narod pravico, da ohranja ter goji svojo narodnost in jezik. Na podlagi zakona o razglašanju zakonov in ukazov

z dne 10. junija 1869 so pričeli z letom 1870 izdajati državni zakonik v vseh deželnih jezikih. Kot avtentično je veljalo nemško besedilo. Praviloma so morali izdati in razposlati vse izdaje istovrstno. Od tedaj dalje je državni zakonik izdajalo ministrstvo za notranje zadeve.¹⁵

V slovenščino so besedila v državnem zakoniku prevajali Matej Cigale (1849—1852), od leta 1870 dalje pa Matej Cigale in Josip Stritar (1870—1889), Karel Štrekelj (1889—1898) in Fran Vidič (od 1898 dalje).¹⁶

Državni zakonik je izhajal po kosih (številkah, Stück). Vsak posamezni kos so morali tekoče oštevilčiti. Izid ni bil vezan na določen čas, marveč se je ravnal po potrebi, glede na to, koliko gradiva se je nabralo za objavo ter glede na nujnost objave. V izjemnih primerih je posamezen kos lahko obsegal le en predpis. Vsak kos je moral imeti označen datum, ko je bil izdan in razposlan, pri čemer sta se morala — kot smo že omenili — ta datum ujemati. Vsak kos je imel tudi vsebinsko kazalo. Posamezni predpisi, ki so bili objavljeni v okviru enega koledarskega leta, so morali biti tudi tekoče oštevilčeni. Po zaključku letnika je uredništvo državnega zakonika dostavilo naročnikom še dvojno kazalo k letniku, kronološkega in abecednega.

Državni zakonik je nekajkrat spremenil svoj naslov (na podlagi cesarskega patenta z dne 27. decembra 1852 in zakona z dne 10. junija 1869): Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich = Občni, Državni zakonik in vladni list Avstrijskega cesarstva. Jahrgang = Leto, 1849 (od 1. novembra 1849)—1852 — Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich. Jahrgang, 1853—1869 — Reichsgesetz-Blatt für die im Reichsrathe (Reichsräte) vertretenen Königreiche und Länder = Državni zakonik za kraljevine in dežele v državnem zboru za štopane (zastopane v državnem zboru). Jahrgang = Leto, 1870—1918 (do 12. novembra).

Pri založbi Manz na Dunaju je izhajala serija registrov k državnim zakonikom: Franz Starr, Sach- und Nachschlageregister der Reichsgesetzblätter, Wien 1876; 3. izdaja z naslovom: Franz Starr, Vollständiges Sach- und Nachschlage-Register zum österreichischen Reichsgesetzblatt, Wien 1881 (za čas 1849 do konca leta 1880); Karl Frühwald, Handlexikon zum österreichischen Gesetzblatt, Wien 1888 (za čas 1848—1888) in Ergänzungsheft za čas 1888—1894. V Ljubljani je izšel leta 1877 priročnik: Anton Globočnik, Allgemeines Repertorium der Gesetze und Verordnungen aus allen Fächern. Nach Materien geordnet und mit einem alphabetischen Index versehen, Laibach 1877. (tudi za deželni zakonik za Kranjsko ter uredbene liste ministrstev).

Deželni zakoniki (1849—1918)

Deželni zakoniki so pričeli izhajati obenem z državnim. Na podlagi patenta z dne 4. marca 1849 so morali v deželnih zakonikih objavljati podatke o zakonih in ukazih, ki so izšli v državnem zakoniku, v celoti pa deželne zakone ter ukaze, uredbe in navodila deželnih oblasti. Cesarski ukaz z dne 20. decembra 1850 je določal, da morajo v deželnih zakonikih objavljati tudi vse državne zakone in ukaze, ki so veljali v deželi, ne glede na to, da so bili poprej objavljeni v državnem zakoniku. Objava državnih zakonov in ukazov v deželnem zakoniku pa ni štelá za razglasitev; veljavna je bila le objava v državnem zakoniku. Spremembo v vsebini deželnih zakonikov so utemeljevali z dejstvom, da so imele občine težave z nabavljanjem dveh zakonikov; po novem je zadoščalo, da so nabavili le deželnega.

¹⁵ Splošno o državnem zakoniku prim. Ernst Mayrhofer's Handbuch ... str. 417—422. Citirani predpisi so v državnem zakoniku. — Barbara Dölemeyer, Gesetzgebungsbibliographie, v: Coing, Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte, dritter Band, zweiter Teil, München 1982.

¹⁶ Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848—1895, I., Ljubljana 1955, str. 76—77. — Janko Šebinger, Slovenski časniki in časopisi. Bibliografski pregled od 1797—1936. Razstava slovenskega novinarstva, Ljubljana 1937, str. 7, 18.

ov Po uvedbi absolutizma je prišlo do določenih sprememb tudi v ureditvi deželnih zakonikov. Pričeli so jih imenovati deželni vladni listi. Cesarski patent z dne 27. decembra 1852 je nadalje določal, da se vsebina deželnih vladnih listov deli na dva dela. Prvi del je obsegal zakone in ukaze, ki so izhajali v državnem zakoniku. Ti so bili objavljeni v celoti, če so se (v celoti ali delno) nanašali na deželo, v ostalih primerih pa so priobčili kratko vsebino predpisa. Ta ureditev je razumljiva, ker je v tem času državni zakonik izhajal le v nemškem jeziku. Drugi del deželnih vladnih listov je obsegal zapovedi, odredbe in pojasnila, ki so jih izdajale deželne oblasti v okviru svoje pristojnosti, pa tudi razpise ministrstev in drugih centralnih oblasti, ki so jih ti dostavili za objavo.

Cesarski patent z dne 1. januarja 1860 je deželne vladne liste preimenoval v deželne zakonike in ukazne liste. Centralne oblasti so določale, katere državne zakone in ukaze naj objavijo v deželnih zakonikih in ukaznih listih. Poleg tega so v njih objavljale svoje ukaze deželne oblasti.

V okviru nove ustavne ureditve so dobile dežele večjo samostojnost. Med drugim so z deželnimi zakoni urejali tudi izdajanje deželnega zakonika. Zakon z dne 20. decembra 1869, veljaven tudi za Kranjsko, je določal, da je uradno glasilo za obvezno razglašanje zakonov in ukazov deželnih oblasti deželni zakonik. Od tedaj deželni zakoniki niso prinašali več prevodov državnih zakonov in ukazov.

Na podlagi patenta z dne 4. marca 1849 naj bi deželni zakoni, ukazi, uredbi in navodila deželnih oblasti, ki so jih objavljali v deželnih zakonikih, postali obvezni 15. dan po objavi, če ni bil izrecno določen kak drug rok. Uredba ministrov za pravosodje, notranje zadeve in finance z dne 14. marca 1860 pa je določila, da morajo deželne oblasti pri vsakem ukazu, ki ga izdajo, določiti rok, ko postane splošno obvežen. Če ta rok ni bil določen, je veljal 15-dnevni rok od dneva razglasitve. Deželni zakon, veljaven za Kranjsko z dne 20. decembra 1869, pa je zopet vpeljal način določanja pričetka veljavnosti predpisov, kot je veljal na podlagi patenta z dne 4. marca 1849.

Patent z dne 4. marca 1849 je določal, da morajo deželne zakonike izdajati v deželnem jeziku (oziroma deželnih jezikih), z nemškim prevodom. Ta določba je veljala vse do uvedbe deželne avtonomije, ko so dežele začele sprejemati svoje zakone. Zakon, veljaven za Kranjsko z dne 20. decembra 1869 je določal, da izhaja deželni zakonik v eni izdaji, in sicer dvojezično, v slovenskem in nemškem jeziku. Besedili obeh jezikov sta bili enako avtentični. V dvomljivih primerih jih je bilo treba razlagati z medsebojno primerjavo.¹⁷ Koroški deželni zakonik je izhajal od leta 1863 le v nemškem jeziku.

Znana sta dva uradna prevajalca deželnega zakonika za Kranjsko v slovenščino. To sta bila profesor Valentin Konšek, od leta 1881 pa Fran Levec. Štajerski deželni zakonik je prevajal od leta 1886 profesor Anton Kaspret.¹⁸

Pregled deželnih zakonikov

— *Kranjska*: Deželni zakonik in vladni list za kranjsko kronovino = Landes-Gesetz- und Regierungs-Blatt für das Kronland Krain. Tečaj = Jahrgang 1849—1852.
— Deželni vladni list za kranjsko vojvodino = Landes-Regierungs-Blatt für das Herzogthum Krain. Tečaj = Jahrgang 1853—1859. — Ukazi ces. kralj. deželnih gospodk za vojvodstvo Kranjsko = Verordnungen der kaiserl. königl. Landesbehörden für das Herzogthum Krain. Leto = Jahrgang 1860. — skupni zakonik za Primorje in Kranjsko, glej spodaj — Ukazi ces. kralj. deželnih gospodk za vojvodstvo Kranjsko = Verordnungen der kaiserl. königl. Landesbehörden für das Herzogthum Krain. Leto = Jahrgang 1861 (od 20. avgusta)—1863 (do 9. januarja). — Zakonik in ukazni list za vojvodstvo Kranjsko = Gesetz- und Verordnungs-Blatt für das Herzogthum

¹⁷ Splošno v Ernst Mayrhofer's Handbuch, str. 423—425. Citirani predpisi so objavljeni v državnem in deželnih zakonikih.

¹⁸ Janko Siebinger, o. d., str. 12, 16.

Krain. Leto = Jahrgang 1863(od. 14. marca 1863)—1869. — Deželni zakonik za vojvodstvo (vojvodino) Kranjsko = Landesgesetzblatt für das Herzogthum. (Herzogtum) Krain. Leto = Jahrgang 1870—1918.

Štajerska: Občni deželni zakonik in vladni list štajerske kronovine (od 1852: za štajersko vojvodino) = Allgemeines Landesgesetz- und Regierungsblatt für das Kronland (od 1852: Herzogthum) Steiermark. Leto = Jahrgang 1850—1852. — Deželno-vladni list za vojvodino Štajersko = Landes-Regierungsblatt für das Herzogthum Steiermark. Leto = Jahrgang 1853—1859. — Ukazi deželnih oblasti za vojvodstvo Štajersko = Verordnungen der Landesbehörden für das Herzogthum Steiermark. Leto = Jahrgang 1860. — Ukazi deželnih oblasti za zedinjene kronovine Štajersko in Koroško = Verordnungen der Landesbehörden für die vereinten Kronländer Steiermark und Kärnten. Leto = Jahrgang 1861(do aprila 1861). — Ukazi deželnih oblasti za vojvodstvo Štajersko = Verordnungen der Landesbehörden für das Herzogthum Steiermark. Leto = Jahrgang 1861(od maja 1861)—1863. — Deželni zakonik in ukazni list za vojvodstvo (vojvodino) Štajersko = Landesgesetz- und Verordnungsblatt für das Herzogthum (Herzogtum) Steiermark. Leto = Jahrgang 1864—1918.¹⁹

Koroška: Deželni zakonik in vladni list za Koroško kronovino (od 1851: kronovino Koroško vojvodino) = Landes-Gesetz und Regierungsblatt für das Kronland (od 1851: Kronland Herzogthum) Kärnten. Leto = Jahrgang 1850—1852. — Deželno-vladni list za kronovino Koroško vojvodino (od 1854: za Koroško vojvodino) = Landes-Regierungsblatt für das Kronland Herzogthum (od 1855: für das Herzogthum) Kärnten. Leto = Jahrgang 1853—1859. — Verordnungen der Landesbehörden für das Herzogthum Kärnten. Jahrgang 1860 — skupni zakonik za Štajersko in Koroško, glej zgoraj — Verordnungen der Landesbehörden für das Herzogthum Kärnten. Jahrgang 1861(od maja)—1863. — Landesgesetz- und Verordnungsblatt für das Herzogthum (Herzogtum) Kärnten. Jahrgang 1864—1918.

Primorje (Trst, Goriška-Gradiščanska, Istra): Deželni zakonik in vladni list za Trst, neposredno cesarstvo mesto in za Primorsko deželo = Bollettino delle leggi e degli atti del Governo per Trieste, città immediata dell'Impero, e pel Litorale = Landes-Gesetz- und Regierungs-Blatt für die reichsunmittelbare Stadt Triest und das Küstenland. Leto = Anno = Jahrgang 1851—1852. — Deželni vladni list za Mesto Teržaško z njegovo okolico in za Primorje = Bollettino Provinciale della Reggenza per la città di Trieste col suo Territorio e pel Litorale = Landes-Regierungs-Blatt für die Stadt Triest sammt Gebiet und das Küstenland. Leto = Anno = Jahrgang 1853—1859. — Ukazi deželnih oblastnij za avstrijsko-ilirsko Primorje = Ordinanze delle autorità provinciali per il Litorale austro-illirico = Verordnungen der Landesbehörden für das österreichisch-illirische Küstenland. Leto = Anno = Jahrgang 1860. — Ukazi deželnih oblastnij za avstrijsko-ilirsko Primorje in za vojvodstvo Kranjsko = Ordinanze delle autorità provinciali per il Litorale austro-illirico ed il Ducato della Carniola = Verordnungen der Landesbehörden für das österreichisch-illirische Küstenland, bestehend aus den gefürsteten Grafschaften Görz und Gradisca, der Markgrafschaft Istrien und der reichsunmittelbaren Stadt Triest mit ihrem Gebiete, und das Herzogthum Krain. Leto = Anno = Jahrgang 1861(I.—IV. kos): — Ukazi deželnih oblastnij za avstrijsko-ilirsko Primorje = Ordinanze delle autorità provinciali per il Litorale austro-illirico = Verordnungen der Landesbehörden für das österreichisch-illirische Küstenland, bestehend aus den gefürsteten Grafschaften Görz und Gradisca, der Markgrafschaft Istrien und der reichsunmittelbaren Stadt Triest mit ihrem Gebiete. Leto = Anno = Jahrgang 1861(od V. kosa dalje)—1863.

¹⁹ Reinhold Aigner, Übersicht über Titel und Erscheinungsabschnitte der Gesetz-, Verordnungs- und Amtsblätter in Steiermark seit 1848, Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs, Folge 7, Graz 1967, str. 64—65.

— Zakonik in ukazni list (Ukaznik) za avstrijsko (avstrijsko)-ilirsko Primorje = Bollettino delle leggi ed ordinanze per il Litorale austro-illirico = Gesetz- und Verordnungsblatt für das österreichisch-illirische (illyrische) Küstenland. Leto = Anno = Jahrgang 1864—1918.

Pripomočki za uporabo: Nachschlage-Register zum Gesetz- und Verordnungsblatt des Küstenlandes, 1851—1891 = Indice per il Bollettino delle Leggi ed Ordinanze del Litorale, 1851—1891 = Kazalo k postavam in ukazom za Primorje 1851—1891, Triest, F. H. Schimpff, 1892, 183 str. — Indice-manuale delle leggi dell'Impero e del Litorale, delle ordinanze ministeriali, raccolta per uso negli uffici delle autorità amministrative ed autonome, Gradisca, Carlo Csolich, 1897, 29 str.

Zagotavljanje možnosti za uporabo zakonikov in pospeševanje obveščenosti o zakonih in drugih splošnih predpisih

Na podlagi patenta z dne 4. marca 1849 je moral biti državni zakonik vsakomur na vpogled v občinski pisarni in sicer posamezna številka najmanj 14 dni po prejemu. Od leta 1851 pa občine niso bile več dolžne naročati državnega zakonika, marveč le deležni zakonik in vladni list. Tega so dobivale v deželnem jeziku in v njem so bili ponatisnjeni tudi državni zakoni in ukazi. Na podlagi cesarskega patenta z dne 27. decembra 1852 so morali državne in deželne zakonike hraniti okrajni uradi. Tu se je vsakdo lahko seznanil z njihovo vsebino. Občine pa so morale zopet naročati državni zakonik od leta 1869 dalje, na podlagi zakona z dne 10. junija 1869.

Veliko pozornost so pripisovali tudi obveščanju prebivalstva o izidu zakonov in drugih predpisov. Določba v patentu z dne 4. marca 1849, da morajo občinski predstojniki na primeren način obveščati prebivalstvo o izidu nove številke državnega zakonika, spominja na stare načine obveščanja. Cesarski patent z dne 27. decembra 1852, nima več take določbe. Vlogi obveščanja so prevzeli časopisi. Že v patentu z dne 4. marca 1849 zasledimo obvezo, da morajo izid vsake številke naznaniti na Dunaju v časopisu Wiener Zeitung, v deželah pa v deželnih časnikih, ki so bili za to določeni. Na Kranjskem je bil to že omenjeni Laibacher Zeitung. Vsi ti časniki so imeli zato tudi prilogo, ki se je imenovala uradni list (Amtsblatt). V teh časnikih so lahko tudi ponatisnili posamezne zakone in ukaze, kar je določal patent z dne 27. decembra 1852. Obvezo, da so naznanjali objavljene predpise, so omenjeni časniki obdržali tudi po objavi zakona z dne 10. junija 1869.²⁰

Laibacher Zeitung je izhajal v nemškem jeziku. Vladi pa se je zdelo potrebno, da obstaja na Kranjskem tudi uradni časnik, ki bo izhajal v slovenskem jeziku. Sprva so za ta namen določili Bleiweisove Novice. Toda guberniju se je zdel Bleiweis preveč ultraslovenec. Končno je na zahtevo ministra Bacha prišel aprila 1850 izhajati Ljubljanski časnik, ki je imel prilogo »uradni list«. V njej so politične in sodne oblasti objavljale razglase v slovenščini. Kmalu pa so se pojavile težave. Število naročnikov je hitro upadalo. Ker finančni minister ni pristal na večjo denarno pomoč Ljubljanskemu časniku, je Bach, ki je bil sicer iz političnih razlogov za nadaljnji obstoj lista, odločil, da časnik s koncem leta 1851 preneha izhajati.²¹

Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani

Narodno vlado v Ljubljani je imenovalo predsedništvo Narodnega veća v Zagrebu kot vrhovna oblast države Slovencev, Hrvatov in Srbov (31. oktobra 1918). Izvrševala pa ni samo najvišje upravne oblasti v Sloveniji, marveč je izvajala tudi zakonodajno funkcijo. Izdajala je namreč naredbe z značajem zakona ter je oblo spreminjala in razveljavljala zakone. Veljavnost naredb z značajem zakona, ki jih

²⁰ Citirani predpisi so objavljeni v državnem zakoniku.

²¹ Vlado Valenčič, o. d., str. 339—340.

je izdala Narodna vlada do 1. decembra 1918, je priznala tudi Vidovdanska ustava, medtem ko so morali uredbe, ki so bile izdane od 1. decembra 1918 do sprejema Vidovdanske ustave, predložiti zakonodajnemu odboru Narodne skupščine v potrditev.

Naredba poverjenišva za pravosodje Narodne vlade z dne 31. oktobra 1918 je proglašala pravno kontinuiteto. Določala je tudi, da se v uradnem listu objavljajo vse uradne naredbe in drugi predpisi, tudi predpisi poverjenišva za pravosodje, ki so imeli splošen značaj. Naredbe in drugi predpisi so postali obvezni z dnem objave in jih ni bilo potrebno še uradno posebej naznanjati. Z naredbo poverjenišva Narodne vlade za notranje zadeve z dne 3. novembra 1918 so ustanovili Uradni list Narodne vlade SHS v Ljubljani. Prva številka je izšla 4. novembra 1918. Po zedinjenju 1. decembra 1918 je Narodna vlada v Ljubljani delovala še do 20. januarja 1919.²²

Službene novine Kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca ter Službene novine Kraljevine Jugoslavije

Osrednja vlada v Beogradu je začela izdajati za objavljane zakonov in drugih predpisov Službene novine Kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca. Prva številka je izšla 25. januarja 1919. Službene novine so izhajale v srbohrvaščini, v cirilici. Uredba z dne 18. novembra 1919 je določala, da dobijo vsi zakoni, uredbe in naredbe obvezno moč z dnem objave v Službenih novinah.

Vidovdanska ustava (28. junija 1921) je predpisovala, da sprejema zakon Narodna skupščina, proglašajo pa jih kralj z ukazom. Zakoni so dobili obvezno moč 15. dan po razglasitvi v Službenih novinah, ako zakon sam ni določal drugače. Upravne oblasti so smele izdajati uredbe, potrebne za uporabljanje zakonov. Uredbe z zakonsko močjo pa so smele te oblasti izdajati le na podlagi zakonskega pooblastila.

V zvezi s spremembo imena države so spremenili tudi ime centralnega uradnega lista, ki je nosil od 5. oktobra 1929 naslov Službene novine Kraljevine Jugoslavije. Pod tem imenom je izhajal v Beogradu vse do zadnje številke, ki je izšla 2. aprila 1941.

Zakon o kraljevski oblasti in o vrhovni upravi z dne 6. januarja 1929, ki je uvažal diktaturo, je določal, da izdaja in proglašajo zakone kralj. Oktroirana ustava z dne 3. septembra 1931 je zopet prepustila sprejemanje zakonov narodnemu predstavništvu. Zakoni so zopet dobili obvezno moč 15. dan po razglasitvi v Službenih novinah. Upravne oblasti so smele izdajati uredbe, potrebne za uporabljanje zakonov.

Uradni list najvišjih državnih in samoupravnih organov v Sloveniji 1919–1941

Deželna vlada za Slovenijo, ki je bila imenovana 20. januarja 1919, je predstavljala organ najvišje državne teritorialne enote. Leta 1921 jo je nasledila Pokrajinska uprava za Slovenijo. Z uredbo o razdelitvi države na oblasti z dne 26. aprila 1922 je bila Slovenija razdeljena na Ljubljansko in Mariborsko oblast. Oblastne skupščine in oblastne odbore, ki so bili predvideni z zakonom o oblastni in sreski samoupravi (prav tako z dne 26. aprila 1922), so ustanovili v Sloveniji šele leta 1927. Pristojnost teh skupščin in odborov je bila ožja v primerjavi s pristojnostjo deželnih zborov in odborov pred letom 1918.

Na podlagi zakona o nazivu in razdelitvi kraljevine na upravna območja z dne 3. oktobra 1929 so nastale kot najvišje državne teritorialne enote banovine, ki jim je načeloval ban. Večino Slovenije je zajemala dravska banovina s sedežem v Ljubljani. Na podlagi ustave z dne 3. septembra 1931 naj bi postale banovine tudi samo-

²² Lovro Bogataj, Uprava v Sloveniji od prevrata do ustave, Slovenci v desetletju 1918–1928, Ljubljana 1928, str. 373–387.

²³ Vanek Šiftar, Ustavno pravo SFRJ I. del (Kraljevina Jugoslavija), Višja pravna šola Maribor, Maribor 1973 (2. spremenjena in dopolnjena izdaja). Citirani predpisi so v navedenih listih.

upravne enote. V vsaki banovini kot samoupravnem telesu bi poslovala banovinski svet in banovinski odbor.

Organi najvišjih državnih teritorialnih enot so izdajali uradna glasila, v katerih so objavljali predpise. Ta glasila so bila sestavljena iz dveh delov: v prvem delu so (v Sloveniji v slovenščini) ponatiskovali zakone, ukaze in razna obvestila centralnih organov, ki so bila objavljena v Službenih novinah Kraljestva SHS oziroma kasneje Kraljevine Jugoslavije. Ti ponatisi niso predstavljali uradnega razglasjanja zakonov, marveč so imeli le ta namen, da bi se čim širši krog javnosti seznanil z njimi. V drugem delu uradnega glasila pa so objavljali predpise, ki so jih izdajali organi najvišjih državnih teritorialnih enot: Uredba o objavljanju zakonov, uredb in naredb, ki je izšla v Službenih novinah Kraljestva SHS z dne 18. novembra 1919, omenja tudi izdajanje zbornika zakonov in uredb, ki so bili ali bodo sprejeti po posameznih pokrajinah.²⁴

Kot so se spreminjali organi državne oblasti, so se spreminjali tudi nazivi uradnih listov: Uradni list Deželne vlade za Slovenijo (Letnik 1919 (od 1. februarja 1919)—1921 (do 8. avgusta 1921). — Uradni list Pokrajinske uprave za Slovenijo (Letnik 1921 (od 10. avgusta 1921)—1923. — Uradni list Ljubljanske in Mariborske oblasti (Letnik 1924—1929 (do 4. oktobra 1929). — Uradni list Dravske banovine (Letnik 1929 (od 7. oktobra do 10. novembra 1929). — Uradni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine (Letnik 1929/1930 (od 20. novembra 1929 do 8. maja 1930). — Službeni list Kraljevske banske uprave Dravske banovine (Letnik 1930 (od 13. maja 1930)—1941 (do 17. aprila 1941).

Ljubljanska in mariborska oblastna skupščina sta objavljali svoje uredbe in pravilnike v lastnem uradnem listu. Samouprava, letnik I. 1928—II. 1929 (do 26. oktobra 1929). Ta uradni list je imel podoben pomen kot deželni zakoniki do leta 1918. Ko so bile z zakonom z dne 3. oktobra 1929 oblastne samouprave ukinjene, je postala Samouprava glasilo, namenjeno občinam.

K navedenim uradnim listom sta izšla dva registra: Splošni register k letnikom od 1919 do 1926 Uradnega lista Ljubljanske in mariborske oblasti, sestavljen dr. Albin Ogris, založila in izdala uprava Uradnega lista Ljubljanske in mariborske oblasti, v Ljubljani 1927, 162 str. Splošni register k Uradnemu listu Ljubljanske in mariborske oblasti za leta 1927 do 1929, Uradnemu in Službenemu listu kralj. banske uprave Dravske banovine za leta 1929 do 1933 in k Samoupravi, uradnemu listu Ljubljanske in mariborske oblasti, sestavljen Mulaček, Rajko, banski svetnik, založila in izdala uprava Službenega lista kralj. banske uprave Dravske banovine v Ljubljani, Ljubljana 1934, 110 str.

Zusammenfassung

ÜBER DAS BEKANNTMACHEN VON GESETZEN UND ANDEREN ALLGEMEINEN, AUF DEM SLOWENISCHEN GEBIET GELTENDEN VORSCHRIFTEN, VON DER MITTE DES 18. JAHRHUNDERTS BIS ZUM JAHRE 1941

Primož Zontar

In der Zeit von der Mitte des 18. Jahrhunderts bis zur Märzrevolution im Jahre 1848 entwickelten die österreichischen Herrscher eine umfassende gesetzgeberische Tätigkeit. Die allgemein übliche Art der Verkündung von Gesetzen und anderen allgemeinen Vorschriften war der Druck. Gedruckt wurden sie in der deutschen, manchmal auch in der sog. Landessprache (das älteste in slowenischer Sprache veröffentlichte Kaiserpatent stammt vom 10. März 1754). Die Bildungsstufe und überhaupt die Lese- und Schreibfähigkeiten waren zu jener Zeit noch so gering, daß der Druck allein nicht ausreichte, um die Bevölkerung mit den Gesetzen bekannt zu machen. Deshalb wurde zu diesem Zweck ein umfassendes Tätigkeitsfeld entwickelt. Für die

²⁴ Vanek Siftar, o. d.

Bedürfnisse der Ämter und überhaupt für die Geschäftsführung begann man in Österreich bereits in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts Sammlungen von Gesetzen herauszugeben, die jedoch nur für das jeweilige Land gültig waren, systematisch wurden staatliche Gesetzsammlungen zur Zeit der Regierung Josephs II. herausgegeben, wobei auch Gesetze aus der Zeit der Regierung Maria Theresias mit einbezogen wurden. Neben den staatlichen Gesetzsammlungen fing man im Jahre 1819 an, auch die sog. Landesgesetzsammlungen zu veröffentlichen. Zur Zeit der Illyrischen Provinzen erschien in Ljubljana, der Telegraphie Officiel. Im Jahre 1849 wurden in Österreich die ersten »Gesetzbücher« herausgegeben, in denen Gesetze und andere allgemeinen Verordnungen zum Zweck der Bekanntmachung veröffentlicht wurden. Eine Reihe von Vorschriften regelte die Art und Weise der Herausgabe von Gesetzbüchern, unter anderem auch die Frage der Sprache, in denen sie abgefaßt wurden. Es wurde unterschieden zwischen Staats- und Landesgesetzbüchern. Zur Zeit des alten Jugoslawien ist zunächst das Amtsblatt der Nationalen Regierung der Serben, Kroaten und Slowenen von zentraler Bedeutung, wurden darin doch auch Vorschriften mit Gesetzescharakter veröffentlicht, vom Jahre 1919 an übernehmen diese Rolle die Amtsblätter des Königreichs der Serben, Kroaten und Slowenen, bzw. von 1929 an die Amtsblätter des Königreichs Jugoslawien, die von der Zentralregierung in Belgrad herausgegeben wurden. Ein eigenes Amtsblatt hatten auch die höchsten Staats- und Verwaltungsorgane in Slowenien (1919—1941).

Na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije (oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I, telefon (061) 332 611, int. 210) lahko naročite še nekaj letnikov predhodnika »Zgodovinskega časopisa« — revije »Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo«. V Glasniku je objavljena vrsta razprav, ki so še danes ohranile svojo znanstveno vrednost. Vsem ljubiteljem zgodovinskega branja, posebej pa še raziskovalcem naše zgodovine zato priporočamo, da si omislijo komplet dostopnih številk »Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo« (GMDS):

Cene so razprodajne in so za posamezne številke naslednje:

GMDS 1/1919-20 — 200 din	GMDS 16/1935, št. 3-4 — razprodan
GMDS 2-3/1921-22 — razprodan	GMDS 17/1936 — razprodan
GMDS 4-6/1923-25 — 200 din	GMDS 18/1937, št. 1-2 — razprodan
GMDS 7-8/1926-27 — 300 din	GMDS 18/1937, št. 3-4 — razprodan
GMDS 9/1928 — razprodan	GMDS 19/1938, št. 1-2 — razprodan
GMDS 10/1929 — razprodan	GMDS 19/1938, št. 3-4 — razprodan
GMDS 11/1930 — razprodan	GMDS 20/1939 — 2000 din
GMDS 12/1931 — razprodan	GMDS 21/1940 — razprodan
GMDS 13/1932 — razprodan	GMDS 22/1941, št. 1-2 — razprodan
GMDS 14/1933 — razprodan	GMDS 22/1941, št. 3-4 — 300 din
GMDS 15/1934 — razprodan	GMDS 23/1942 — 600 din
GMDS 16/1935, št. 1-2 — razprodan	GMDS 24/1943 — 400 din
	GMDS 25-26/1944-45 — 300 din

Kazalo k zgodovinskim publikacijam Muzejskega društva za Slovenijo velja 800 dinarjev.

Člani slovenskih zgodovinskih in muzejskih društev imajo na navedene cene 25-odstotni popust, študentje pa 50-odstotni popust. Za nakup kompleta GMDS odobravamo poseben popust. Za naročila iz tujine zaračunamo 60-odstotni pribitek in dejanske poštno stroške.